
EMISSORES MUNICIPALS: LA RÀDIO QUE ES POT TOCAR

Antoni Esteve

Molts dels nostres estudiosos de la comunicació viuen obsedits per qualsevol experiència que pugui produir-se al Canadà o al Nord d'Itàlia, o per aprofundir l'estudi de l'intercanvi d'informació entre les tortuges de les Seychelles, oblidant moltes vegades el que els passa davant del nas.

Potser caldrà que els teòrics seychellencs comencin a estudiar el fenomen de les ràdios municipals, perquè es valori l'experiència que s'està produint a les «remotes» terres de Catalunya, on estan emetent ja quaranta emissores de freqüència modulada, alguna d'elles amb quasi tres anys de programació ininterrompuda al damunt.

Es tracta d'un moviment absolutament dispers, desordenat i inclassificable. A cada lloc s'ha muntat d'acord amb les condicions que s'hi donaven. Després, han vingut les definicions i els intents de coordinació.

En una època de monopoli, i quan sembla que ja han passat de moda els mitjans públics, apareixen aquests dàvids de la informació, que volen convertir la gran batalla de la comunicació en una guerra de guerrilles i guanyar en el cos a cos.

Alguns dels grans pregoners de la llibertat d'expressió, emborratxats pel gigantisme dels mitjans de comunicació, quan arriben a la ràdio s'entrebanquen amb la «tècnica». Dèbils arguments «tècnics» serveixen per negar la llibertat d'emissió. Pretenen limitar el que mai no gosarien fer amb els mitjans escrits. També en els seus inicis es va voler impedir la propagació de les impremtes.

Les ràdios municipals s'inscriuen dins un model comunicatiu que s'ha anat prefigurant a Catalunya aquests darrers anys. Una alternativa catalana descentralitzada, sorgida a partir de grups de base, sense interessos de lucre econòmic, i amb voluntat de convertir-se en un servei a la societat.

Catalunya que, durant segles, ha estat víctima del centralisme castellà, ha vist com del seu interior sorgien altres centralismes. La majoria de mitjans informatius es fan des de Barcelona, i amb òptica totalment barcelonina.

Però es tracta d'un centralisme congènit amb l'organització social actual. Així, Girona i Lleida centralitzen respecte a les seves zones d'incidència; Tortosa sobre la seva comarca; qualsevol poble gran sobre altres de petits. Sembla que és llei de vida que el peix gros sempre es mengi el petit.

És per això —per la seva supervivència— que els peixos petits han començat a bellugar-se, a organitzar-se; no tant per menjar-se els grossos, com per poder, almenys, conviure-hi.

L'alternativa és que els mitjans sorgeixin des de baix de tot, des de nuclis petits, des de racons de món, on realment poden arribar a tota la ciutadania. Sense complexos d'inferioritat. Després, si volen anar més lluny, sempre hi són a temps, a federar-se voluntàriament amb altres com ell. Però d'igual a igual.

Aquests mitjans són sotmesos al control social més ferotge i directe: quan es talla la interrelació amb la comunitat, es moren; no poden sobreviure.

És damunt d'aquestes bases que s'ha creat una alternativa comunicativa que ha tingut com a primer graó la premsa comarcal.

PREMSA COMARCAL

Amb la pseudo-liberalització de la llei de premsa del 1966 aparegueren i desaparegueren arreu de Catalunya un reguitzell d'iniciatives periodístiques d'abast local. Moltes es van aixoplugar sota la capa protectora de l'Església. Aquestes publicacions van fer una tasca fonamental en els darrers anys del franquisme.

La transició política i les eleccions del 1977 sumeixen la premsa comarcal en una profunda crisi d'identitat. Situació que comença a ser superada tot just ara, quan es consolida un model informatiu amb el mateix sentiment de servei públic, però amb una major professionalització en el funcionament.

RÀDIO MUNICIPAL

És precisament a partir de moltes experiències periodístiques fracassades que, després de les eleccions municipals del 1979, apareixen les ràdios municipals,

que neixen a l'aixopluc dels nous ajuntaments democràtics. Sorgeixen d'una forma totalment espontània, sense plantejaments preestablerts o consignes.

123

TELEVISIÓ DESCENTRALITZADA

La lògica, si aquesta història pogués acabar bé, faria pensar que el tercer graó d'aquesta alternativa és el de la televisió comarcal.

Sens dubte aquí és on sorgiran més entrebancs «tècnics», més dificultats legals. Però pot pensar-se en unes televisions comarcals o supracomarcals, federades entre elles, com a xarxa bàsica del tercer canal autònom de la Generalitat. Que, així, es convertiria en un canal totalment descentralitzat i sense cap privatització. Una televisió pública de base.

RÀDIO PÚBLICA DE BASE

Es fa difícil de definir què són les ràdios municipals. Totes elles són diferents, i aquí precisament està la seva gràcia. A cada lloc han intentat adaptar-se plenament a la pròpia realitat.

En els diferents encontres en què s'han aplegat totes les emissores s'han deixat anar alguns conceptes que ens permeten de determinar-ne algunes intencions.

Com a objectiu d'aquestes ràdios es planteja el fet de promoure la comunicació a tots els nivells, fer conèixer la informació, contribuir a l'esplai comunitari, estimular la vida sociocultural i ser una eina d'expressió creativa.

Una ràdio entesa com un servei públic, com ara una escola o una biblioteca. Un equipament comunitari a l'abast de tothom.

Sense interessos privats, ni ànim de lucre, invertint tots els possibles beneficis en la millora de la mateixa emissora o en les seves activitats culturals.

Inserida en la realitat en la qual neix; i per tant, catalana i catalanitzadora. Un vehicle de dinamització cultural dels municipis.

Buscant fórmules alternatives per fer una ràdio nova, però sense renunciar a tot el que de positiu ha comportat la història de la ràdio.

MUNICIPALS, NO DELS AJUNTAMENTS

Una ràdio lligada als ajuntaments, com a organismes plenament representatius dels ciutadans que són, però no pas com un vehicle de propaganda d'aquests. Amb plena autonomia per als equips que la fan.

El qualificatiu de «municipal» vindria del fet que es tracta d'emissores que pretenen ser de tota una comunitat. Que no neixen d'un grup d'amiguets, o de

124 persones amb afinitats polítiques o econòmiques, ans prenten que d'entrada ningú no se'n senti al marge.

Es vincula als ajuntaments perquè des de l'abril del 1979 aquests són l'organisme més representatiu dels ciutadans de cada localitat, i perquè en una societat democràtica s'ha de perdre la por i les prevencions envers les pròpies institucions.

Els ajuntaments, com a part de l'Estat, tenen dret a crear mitjans de comunicació, però aquests no han d'estar al servei d'interessos exclusivistes del consistori, sinó que han d'estar a disposició de la col·lectivitat, com qualsevol altre servei municipal.

La creació de patronats mixtos, amb una representació majoritària i proporcional de les forces polítiques del consistori, representants de l'equip que fa els programes i representants d'entitats ciutadanes, es revela com la forma més idònia de garantir l'autonomia dels equips i evitar la temptació de determinats ajuntaments de ficar-hi cullerada.

FORA MITES

La pretensió de quasi totes aquestes emissores és de conjuminar la participació de professionals que coneguin el mitjà, com a punta de llança, amb la presència en els programes d'un important planter de col·laboradors. La pràctica demostra que no és estrany de trobar que en una emissora mitjana, d'una població d'uns deu mil habitants, hi hagi més d'un centenar de persones fent programes.

Qui més qui menys pot fer ràdio. Amb una mica de pràctica, gairebé tothom pot arribar a comunicar-se per l'èter. La mística de les veus radiofòniques és una barrera per limitar-ne l'accés.

Això no vol pas dir que s'hagi de fer una ràdio de juguina. S'ha d'oferir qualitat. Sense una mínima dignitat de contingut, l'audiència —la mare de l'ou— es perdria en molt pocs dies.

Les ràdios municipals poden convertir-se en autèntiques escoles de ràdio, aplegant totes les persones d'una zona determinada interessades en la informació, especialment els estudiants de Ciències de la Informació.

CADASCÚ A CASA SEVA

Es parteix del principi que cada localitat —totes; és a dir, els nou-cents municipis de Catalunya— tenen dret a poder disposar de la seva pròpia emissora. Una altra cosa és que en facin ús, d'aquest dret.

No té sentit que des d'una localitat es vulgui fer la programació d'altres de veïnes. En aquest cas, es tractaria de crear una emissora supramunicipal o comar-

cal, cosa que vol dir que estaria oberta a la gent de tota la zona. Es tracta de fugir de l'imperialisme radiofònic, i, si convé, de reduir la potència per tal de no sortir de l'àrea que hom pretén cobrir.

125

CANVIAR LA LLEI

La legislació actual, queda desbordada davant un fenomen com la ràdio municipal; o el de la llibertat d'emissió; és per això que es fa imprescindible que la llei s'acomodi a la realitat, i no pas al revés.

A hores d'ara, si el tribunal constitucional reconegués definitivament que la Generalitat és competent a l'hora de distribuir les emissores que correspon a Catalunya, podrien trobar-se fórmules per donar una cobertura legal al que ja és un fet:

- Concentrar totes les emissores en una curta zona de la banda de freqüència.

- Repartir sis o set canals a utilitzar per totes les ràdios locals.

- Que les emissores actuals, i les que puguin venir, siguin considerades com la xarxa descentralitzada d'una emissora-dida creada per la Generalitat o per les mateixes ràdios municipals.

TRES ANYS D'HISTÒRIA

No és pas per casualitat que ha sorgit la ràdio municipal, que ve empeltada en les alternatives comunitàries dels darrers anys, en la premsa comarcal i en experiències estrangeres.

Un germen podria trobar-se en el moviment cooperativista de Ràdio Associació de Catalunya, amb Ràdio Lleida i Ràdio Girona, i en l'important moviment d'emissores parroquials que en ona mitjana van funcionar a Catalunya a començament dels anys 50.

Més recentment, a partir del 1978, Ona Lliure és la primera a desafiar la legislació i a començar a emetre. Malgrat els successius precintaments, noves emissores lliures neixen a Catalunya, especialment concentrades en els grans nuclis del cinturó barceloní.

LA PRIMERA

La primera emissora municipal és la d'Arenys de Mar, que des del 8 de setembre del 1979 no ha deixat d'emetre. Neix sense pressupost, amb aparells de fabricació casolana i emet des d'un àtic.

Dos mesos després comencen les emissions de proves de Ràdio Rubí, que per seguretat s'instal·la en el mateix edifici on hi ha la guàrdia urbana. Seguiran, al cap de poc, Ràdio Canet i Ràdio Cardedeu. La majoria d'aquestes iniciatives es posen en marxa sense que es coneguin entre elles.

Al llarg del 1980 n'apareixen de noves a Camprodon, Esparraguera, Sant Boi, Vilassar de Mar, Ripoll i Parets.

Tot i no disposar de cap mena d'autorització, en cap moment no hi ha hagut problemes. Només Ràdio Sant Boi va rebre una ordre de tancament del govern civil. Després d'un mes de vacances va tornar a emetre. Els estudis són instal·lats al damunt de les dependències de la «Policia Nacional».

NOMÉS A CATALUNYA

A altres zones de l'Estat espanyol ha estat impossible de posar en marxa iniciatives similars. El municipi gallec d'Oleiros, que va tenir la gosadia d'instal·lar una emissora, no va poder emetre més d'una hora. L'ajuntament va ser ocupat per la guàrdia civil i els aparells precintats.

Curiosament, va ser en aquesta localitat gallega on es va iniciar la coordinació de les emissores municipals catalanes que ja emetien l'estiu del 1980. Per primer cop, aquestes es van trobar en unes jornades a favor de la comunicació municipal, organitzades a conseqüència del tancament, a mil quilòmetres dels seus punts d'emissió.

Es van fer diversos encontres entre els municipis que ja tenien ràdio i els que tenien el projecte de disposar-ne. Finalment, el 4 d'octubre del 1980 se celebra a Rubí la Primera Trobada d'Emissores Municipals; la presideix el Conseller de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat. És aquí on es posen les bases de tot el moviment radiofònic municipalista. Posteriorment s'han desenvolupat reunions a Sant Boi, el Vendrell, Granollers i Mollet.

Coincidint amb la *Trobada de Rubí*, el govern de la Generalitat publica un decret llei assumint la competència en la concessió d'emissores de freqüència modulada a Catalunya.

A començament de desembre, trenta-tres ajuntaments presenten conjuntament la seva sol·licitud d'instal·lar una emissora local al registre general de la Generalitat. En acabar-se el termini són noranta-dos els municipis que havien presentat els papers.

Al llarg del 1981, quasi cada quinze dies apareix una nova emissora. Per tal de coordinar l'activitat de totes elles es crea el Secretariat de les Emissores Municipals de Catalunya (EMUC). La Diputació de Barcelona ofereix una important dotació tècnica i econòmica que contribueix a fer possible el lligam entre les diferents ràdios.

En tots els aspectes, l'any 1981 va ser el de la consolidació de l'experiència. Es

van realitzar les primeres emissions en xarxa, mètode aquest que no es vol utilitzar de forma continuada per no desvirtuar l'esperit localista de les ràdios. Els moments escollits van ser la Diada de l'Onze de Setembre, en què emeteren conjuntament per vint-i-set estacions del Principat i una de la Catalunya Nord (cadascuna de les ràdios hi aportà material elaborat per elles mateixes); recitals de Joan Manuel Serrat i Lluís Llach; l'Assalt al Banc Central; l'acte d'afirmació nacional al Nou Camp i, recentment, un programa especial dedicat a Xavier Vinader i la llibertat d'expressió.

QUARANTA, DE MOMENT

El gener del 1982 funcionaven a Catalunya quaranta emissores municipals, totes elles pendents de legalització. Tenen ràdio la meitat de les comarques catalanes, amb una proporció més gran al Maresme, el Bages, el Baix Llobregat i el Vallès Oriental.

Més d'un milió nou-cents mil persones podrien escolar les ràdios municipals; és a dir, un de cada tres catalans n'és un oïdor potencial.

Es pot preveure que un primer sostre d'emissores podria establir-se devers la setantena o la vuitantena.

A hores d'ara, els esforços del secretariat de l'EMUC s'esmercen a trobar una sortida legal, a intentar contribuir a la millora dels continguts i de la tècnica i a posar en marxa uns criteris d'autoregulació, especialment pel que fa a la limitació de potències, freqüències i publicitat, i a la neutralitat de les emissores en els períodes electorals.

NO FER RÀDIO DE CLAUSURA

Són molts els defectes que hi podríem trobar si aprofundíem en les diferents emissores. Quant als continguts, s'ha fet un esforç per a adaptar-se a cada localitat; tot i així, a voltes apareix el fantasma del mimetisme respecte a les emissores comercials.

De sempre s'ha pretès fomentar la bidireccionalitat, sortir constantment al carrer, amb el telèfon obert per poder sortir en antena en qualsevol moment, sobretot amb la participació de tothom que vulgui fer programes. No sempre s'ha aconseguit.

Es tracta de fer una ràdio d'accés fàcil. Fugir dels porters automàtics. Disposar de prou espai perquè la gent hi pugui anar a fer petar la xerrada, a comentar els programes, a proposar-ne de nous. Que les avantales de l'estudi es converteixin en un autèntic ateneu. Una ràdio sorollosa on no es respecti el «silenci, si us plau».

128 Pel que fa als horaris de programació, podem dir que la majoria d'emissores fan de tres a quatre hores diàries cada vespre, i més hores els dissabtes i diumenges, quan emeten al matí i tot. Si bé alguna de les ràdios emet dinou hores diàries, d'altres només ho fan els diumenges d'onze a una. Es donen tot tipus de models.

A part d'alguna del cinturó barceloní, la resta d'emissores tenen una programació al cent per cent en català. En aquest tema de l'idioma la posició ha estat definida de la manera següent: «Anar sempre més endavant d'allò que el seny aconsellaria».

RÀDIO FUTURA

Probablement algunes emissores acabaran tancant, potser moltes més es posaran en marxa, però aquest fet arribarà a ser tan normal, com ara ho és en premsa.

S'ha plantat la llavor del que pot ser un model de radiodifusió pública de base, que pot transcendir les fronteres del Principat. No seria estrany que algunes de les illes de les Seychelles volguessin disposar de la seva pròpia emissora, la seva ràdio insular.

Encara que la llei i l'ordre fessin anar en orris l'experiència de les ràdios locals, ningú no pot ja esborrar les aportacions que al llarg d'aquests tres anys s'han produït en quaranta localitats catalanes.